

اقتصاد مقاومتی و نقش دانشگاه‌ها در تحقق آن

در این مدل که در ذیل مشاهده می‌گردد؛ از نگاه مقام معظم رهبری، در اقتصاد مقاومتی اهداف اقتصادی مهم‌ترین عنصر در جهت‌دهی فعالیت‌ها می‌باشند و کلیه عوامل اقتصادی باید در راستای تحقق این اهداف حرکت کنند. تحقق عدالت اجتماعی، کسب اقتدار بین‌المللی و بقای کشور، اثبات عملی کارآمدی نظام دینی و اسلامی، مرجعیت بین‌المللی و ... مهم‌ترین اهداف در اقتصاد مقاومتی به شمار می‌روند. کسب موفقیت در این اهداف علاوه بر این که به صورت مستقیم تحت تأثیر بازنگری در نظام اولویت‌گذاری و نیز سیستم مدیریت اقتصادی است، به صورت غیر مستقیم و به شدت تحت تأثیر زیرساخت‌هایی است که باید قبل از برنامه‌ریزی به آن‌ها توجه داشت. این زیرساخت‌ها لزوماً به بخش اقتصاد بازمی‌گردند و حتی جنبه فرهنگی و سیاسی دارند. اما به علت تأثیر فراوانی که بر بخش اقتصاد کشور دارند، حائز اهمیت هستند. از سوی دیگر باید توجه داشت که تحقق اهداف اقتصادی که اهدافی بلند مدت هستند، نیازمند دکتترین‌ها و راهبردهای کلانی می‌باشند که چتر فکری خود را بر فرایند تحقق هدف قرار داده و نحوه تحقق آن را در چارچوبی خاص پیش برند. قطع وابستگی به نفت، جنگ نامتقارن اقتصادی و ... از جمله این دکتترین‌ها می‌باشند.^۱

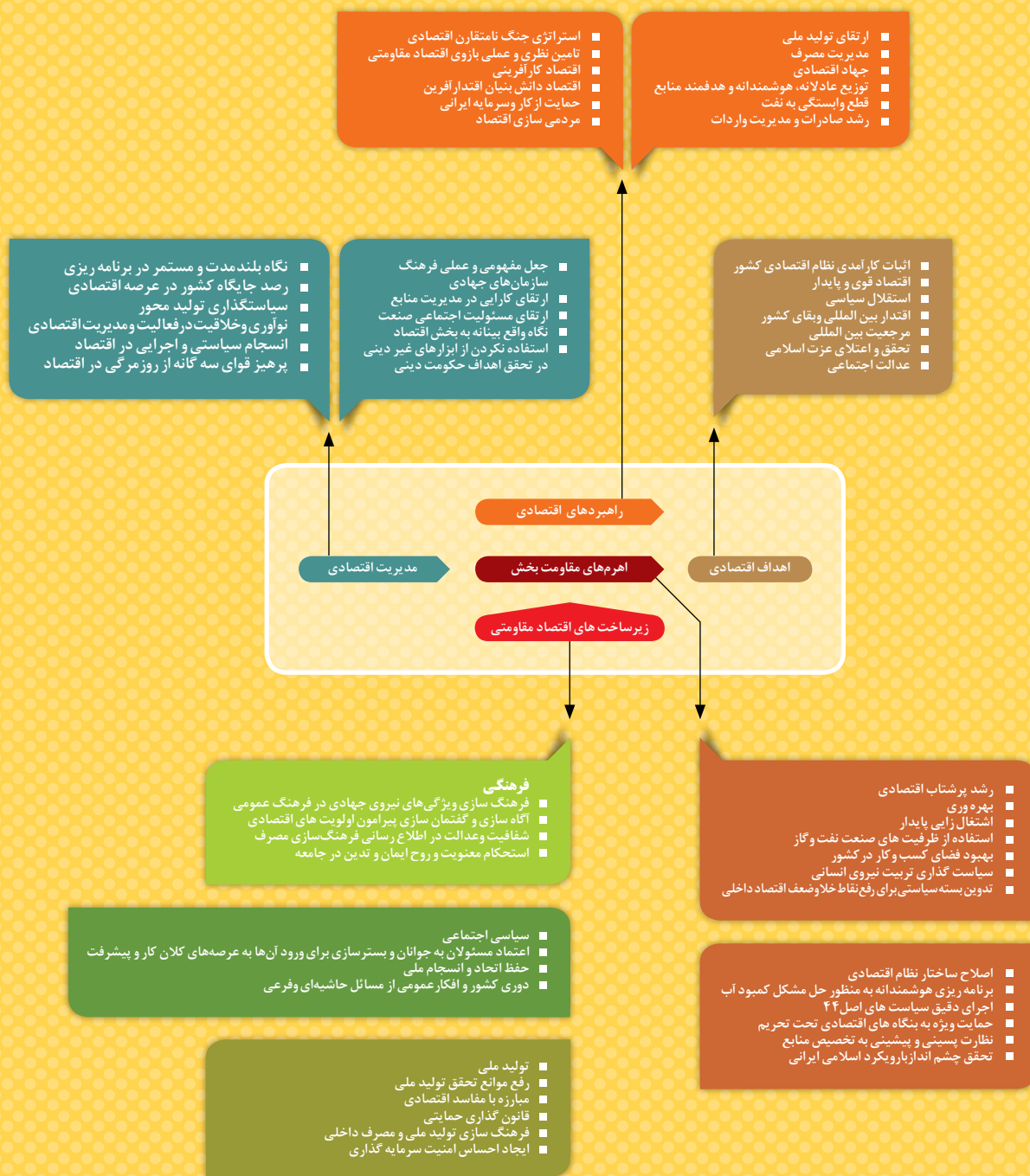
اصطلاح اقتصاد مقاومتی (Resistive economy) برای اولین بار در ایران در سال ۱۳۸۹ از سوی مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از کارآفرینان کشور مطرح شد و پس از آن نیز در سخنرانی‌های متعددی مورد تأکید ایشان قرار گرفت. اقتصاد مقاومتی آمادگی و مقاومت در برابر توطئه‌ها و برنامه‌های کشورهای دیگر است در شرایطی که تجارت و تعاملات بین‌الملل برای آن کشور مجاز نمی‌باشد. براین اساس اقتصاد مقاومتی، تنها تبدیل‌کننده تهدید تحریم به فرصت خواهد بود. در خصوص اقتصاد مقاومتی نظرات و تعاریف مختلفی وجود دارد که هر یک بر جنبه‌ای تأکید دارند، که در این میان بر نظرات رهبر معظم انقلاب تأکید می‌گردد. به نظر رهبر معظم انقلاب معنای اقتصاد مقاومتی آن است که کشور اقتصادی داشته باشد که هم روند روبه رشد اقتصادی در آن محفوظ بماند و هم آسیب‌پذیری را کاهش دهد. یعنی وضع اقتصادی به نحوی باشد که در مقابل ترندهای دشمنان که همیشگی و به شکل‌های مختلف خواهد بود، کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند.^۱

ابعاد و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی

تراب‌زاده و همکاران با تحلیل سخنان مقام معظم رهبری و با بهره‌گیری از روش نظریه‌پردازی داده بنیاد، مدل مفهومی سخنان ایشان پیرامون ابعاد، ویژگی‌ها و الزامات اقتصاد مقاومتی را استخراج نمودند.

معنای اقتصاد مقاومتی آن است که کشور اقتصادی داشته باشد که هم روند رو به رشد اقتصادی در آن محفوظ بماند و هم آسیب‌پذیری را کاهش دهد.

نگاره ۱) مدل ابعاد و مولفه‌های اقتصاد مقاومتی استخراج شده از اندیشه مقام معظم رهبری

نشریه داخلی
معاونت طرح و برنامه
شماره ۵۳
بهار ۱۳۹۳
صفحه ۲

تحقق اقتصاد مقاومتی نیازمند موتور محرکه‌ای است که بتواند تحرك لازم را در قوای سه‌گانه و دستگاه‌های زیر مجموعه ایجاد نماید و در این میان نقش‌آفرینی نخبگان دانشگاهی حائز اهمیت ویژه‌ای می‌باشد.

در اقتصاد مقاومتی اهداف اقتصادی مهم‌ترین عنصر در جهت‌دهی فعالیت‌ها می‌باشند و کلیه عوامل اقتصادی باید در راستای تحقق این اهداف حرکت کنند.

ابلاغ رهبری و ریاست جمهوری در خصوص اقتصاد مقاومتی

در سال گذشته حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی بر اساس بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را ابلاغ نمودند. این منشور که دارای ۲۴ راهکار محوری و اساسی است تمامی راه‌های متصور برای رسیدن به قله‌ای رفیع و مکانی آبرومند و در خور ملت بزرگ ایران را در بر دارد. از فرهنگ‌سازی و کارهای علمی آموزشی تا رصد فضای اقتصادی و جلوگیری از فساد و بی‌قانونی در عرصه‌ی اقتصاد در این منشور به چشم می‌خورد. اجرای این منشور حیاتی، نیازمند تشریک مساعی همگان است. هیچ کس نیست که بتواند ادعا کند در اجرایی شدن آن سهمی ندارد. هر کس در هر جایی باید سهم خود را در این مسیر به بهترین شکل ایفا کند و با این فرمان صریح و روشن، عذری از کسی برای کوتاهی و بی‌عملی پذیرفته نیست. بیش از بیانیه دادن و اعلام حمایت، تلاشی همه‌جانبه و جهادی خستگی‌ناپذیر از مسئولان و عموم مردم توقع می‌رود. در این مسیر بخش‌های مختلف کشور وظایفی دارند که در بخش بعد به نقش دانشگاه‌ها به عنوان پرچمداران اصلی تحقق اقتصاد مقاومتی اشاره می‌گردد. هم‌چنین پس از ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی، ریاست محترم جمهوری نیز به منظور جلب مشارکت گسترده همه نهادها و آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی برای دستیابی به رشد پویا و تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله کشور، ۱۱ فرمان صادر نمودند.^۳

نقش دانشگاه‌ها در تحقق اقتصاد مقاومتی

با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری و نیز مأموریت‌های محوله از سوی معاون اول رئیس جمهور به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در چارچوب این

سیاست‌ها، مقرر گردید «پیشتازی اقتصاد دانش بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور، ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور، افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش بنیان در منطقه» در مقاطع کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت در دستور کار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری قرار گیرد. بر این اساس امروزه تحقق اقتصاد مقاومتی نیازمند موتور محرکه‌ای است که بتواند تحرک لازم را در قوای سه‌گانه و دستگاه‌های زیر مجموعه ایجاد نماید و در این میان نقش آفرینی نخبگان دانشگاهی حائز اهمیت ویژه‌ای می‌باشد.

اقتصاد مقاومتی تبدیل‌کننده تهدید تحریم به فرصت خواهد بود.

اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، نیازمند تشریک مساعی همگان است. هر کس در هر جایی باید سهم خود را در این مسیر به بهترین شکل ایفا کند.

نشریه داخلی
معاونت طرح و برنامه
شماره ۵۳
بهار ۱۳۹۳
صفحه ۳

دانشگاه می‌تواند "مدل مفهومی" و "الگوی علمی و بومی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی خاص جمهوری اسلامی ایران" را طراحی و برنامه‌های عملیاتی و اقدامات لازم جهت پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی را در سطح کشور پیش‌بینی کند.

اقتصاد مقاومتی در دانشگاه فردوسی مشهد

اقتصاد مقاومتی در دانشگاه فردوسی مشهد در سال ۱۳۹۱ و پس از ابلاغ طرح تشکیل کمیته‌های تبیین و ترویج فرهنگ اقتصاد مقاومتی از سوی معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مطرح گردید. در این راستا کمیته اقتصاد مقاومتی با حضور جمعی از مدیران، متخصصین و اساتید صاحب‌نظر دانشگاه تشکیل و ضمن بحث و تبادل نظر در خصوص ابعاد و زوایای مختلف اقتصاد مقاومتی، نقش دانشگاه‌ها به عنوان پرچمداران اصلی در عرصه نظریه‌پردازی و نیز تحقق اقتصاد مقاومتی مورد بررسی قرار گرفت. از جمله راهکارهای مورد بررسی قرار گرفته در کمیته مذکور به شرح ذیل می‌باشد:

۱. دانشگاه می‌تواند «مدل مفهومی» و «الگوی علمی و بومی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی خاص جمهوری اسلامی ایران» را طراحی و برنامه‌های عملیاتی و اقدامات لازم جهت پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی را در سطح کشور پیش‌بینی کند. برای تحقق این امر لازم است مقررات مرتبط با «طرح‌های پژوهشی درون دانشگاهی»، «طرح‌های پژوهشی برون دانشگاهی» و «تشویق مقالات» متناسب با نیازهای مطالعاتی کشور و امکان بیشتر ارتباط دانشگاه با صنعت اصلاح شود.

۲. یکی از اقدامات پیشنهادی که دانشگاه می‌تواند در آن به طور تخصصی نقش‌آفرینی کند، تدوین و گزارش «شاخص‌های پایش سیاست‌های اجرایی اقتصاد مقاومتی» است تا میزان تحقق برنامه‌های عملیاتی و اقدامات پیش‌بینی شده این سیاست‌ها را سنجش و ارزیابی نماید. تحقق این هدف نیاز به تسهیل روابط دانشگاه با مراکز پژوهشی اصلی کشور و نیز نهادهای تصمیم‌گیری و اجرایی مانند مجلس شورای اسلامی، نهاد ریاست جمهوری و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن و کشاورزی دارد.

علاوه بر این عموماً استراتژی‌های دانشگاهی وارد سازمان‌های تصمیم‌گیر و سپس وارد نهادهای اجرایی می‌شوند. یعنی بهترین مکان برای پرداختن و تئوریزه کردن ایده‌ها دانشگاه‌ها هستند. زیرا سازمان‌ها و نهادهای اجرایی توان، حوصله و فرصت پرورش و کاربرد کردن ایده‌ها را ندارند. در این راستا ضرورت دارد دانشگاه‌ها با اجرایی نمودن طرح تشکیل کمیسیون‌های اقتصاد مقاومتی در دو سطح اساتید و دانشجویان به بحث و گفتگو پیرامون این موضوع پرداخته و اقدامات و برنامه‌های پیش‌بینی شده جهت تحقق اقتصاد مقاومتی را پیگیری نمایند.^۴ از سوی دیگر برای اینکه دانشگاه‌ها در مأموریت‌های خود موفق عمل کنند باید با استفاده از نظرات همه اқشار دانشگاهی، محیطی با نشاط و پویا فراهم آورند و ارتباطات دانشگاه‌ها با مراکز علمی بین‌المللی نیز بیش از پیش تقویت شود.^۵

تبرگر و همکاران به منظور پی بردن به وضعیت آگاهی، نگرش و عملکرد گروهی از اساتید دانشگاه علوم پزشکی در ارتباط با مقوله اقتصاد مقاومتی، با بررسی نظرات ۴۷ تن از آنان به این نتیجه دست یافتند که تعداد زیادی از اساتید مورد بررسی (۹۲ درصد) عبارت اقتصاد مقاومتی را شنیده، اما تنها قدری بیش از نیمی از آن‌ها (۶۰ درصد) با مصادیق آن اظهار آشنایی کرده‌اند. بررسی پیشنهادات و ایده‌های اعضای هیئت علمی در خصوص نحوه اجرایی شدن اقتصاد مقاومتی در دانشگاه نیز با تأکید بر موضوعاتی چون صرفه‌جویی، استفاده بهینه از امکانات، اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی از طریق کرسی‌های آزاداندیشی و تشکیل کمیته‌های دانشگاهی همراه بوده است.^۶

نشریه داخلی
معاونت طرح و برنامه
شماره ۵۳
بهار ۱۳۹۳
صفحه ۴

استفاده بهینه از منابع و دارایی‌های موجود و خرید کالاها، اقلام و مواد مصرفی از بین تولیدات داخلی به منظور حمایت از تولیدکنندگان کشور و ترویج و مصرف کالاهای داخلی می‌تواند کمک به‌سزایی را در تحقق اقتصاد مقاومتی در دانشگاه داشته باشد.

۳. به عنوان پیش نیازهای اصلی پیاده‌سازی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، دانشگاه می‌تواند از طریق انجام پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی و نیز استفاده از ظرفیت‌های موجود در مراکز پژوهشی جهت انجام تحقیقات بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی در زمینه اقتصاد مقاومتی، به غنای بیشتر این مبحث افزوده و راهکارهایی اجرایی جهت تحقق اقتصاد مقاومتی در کشور ارائه نماید. هم‌چنین دانشگاه با حمایت از فعال‌سازی مراکز رشد و تأسیس شرکت‌های دانش بنیان می‌تواند نقش به‌سزایی را در تولید و تجاری‌سازی علم، توسعه کارآفرینی و نوآوری، ارتباط با صنعت و در نهایت تحقق اقتصاد دانش بنیان ایفا نماید. بازنگری در فرایندهای مربوط به پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه و نیز مقررات مراکز رشد و شرکت‌های دانش بنیان می‌تواند در این زمینه راهگشا باشد.

۴. تاکنون درباره مسائل اساسی کشور که از ماهیت «بین‌رشته‌ای» برخوردار بوده است مطالعات گروهی در خوری انجام نشده است. اقتصاد مقاومتی به عنوان یک موضوع بین‌رشته‌ای از این پتانسیل برخوردار است که در قالب یک «مسئله بین‌رشته‌ای» از ابعاد اقتصادی، مدیریتی، فنی، فرهنگی، مدل‌سازی و سیاسی در دانشگاه مورد پژوهش قرار گیرد و گامی باشد برای این که درباره عموم مسائل بین‌رشته‌ای کشور، برنامه‌های آموزشی متناسب طراحی شود. نیاز است برای تحقق این گونه برنامه‌های پژوهشی در دانشگاه، مقررات جدیدی تهیه شود.

۵. لازم است دانشگاه برای اصلاح و تغییر در شیوه‌ها و سرفصل‌های آموزشی برنامه داشته باشد تا بتواند پاسخگوی نیازهای جامعه بوده و منابع انسانی خلاق، کارآفرین و نوآور به جامعه تحویل دهد. در این راستا پیشنهاد می‌شود فرایند بازنگری در سرفصل‌های دروس دانشگاهی از سطح گروه‌های آموزشی در دانشگاه شروع و بدین منظور فرایندهای کاری لازم تصویب شود.

۶. در راستای فرهنگ‌سازی اقتصاد مقاومتی و تبدیل آن به گفتمان فراگیر و رایج ملی، دانشگاه می‌تواند با برگزاری

کارگاه‌های آموزشی در سطح مدیران، اعضای هیأت علمی، کارکنان و دانشجویان، همایش و سخنرانی‌های علمی در سطح گروه، دانشکده و دانشگاه و نیز استفاده از ظرفیت‌های موجود در دانشگاه مانند نشریات، فصلنامه‌ها، پیک‌ها، صفحات اینترنتی و سایر ابزارها و وسایل ارتباط جمعی اقدام نمایند.

۷. در نهایت به منظور انجام امور اجرایی درون دانشگاه، مدیریت و اصلاح الگوی مصرف، صرفه‌جویی در هزینه‌ها، استفاده بهینه از منابع و دارایی‌های موجود و خرید کالاها، اقلام و مواد مصرفی دانشگاه از بین تولیدات داخلی به منظور حمایت از تولیدکنندگان کشور و ترویج و مصرف کالاهای داخلی می‌تواند کمک به‌سزایی را در تحقق اقتصاد مقاومتی در دانشگاه داشته باشد. هم‌چنین افزایش بهره‌وری سرمایه انسانی (مدیران، اعضای هیأت علمی و کارکنان) در دانشگاه نیز کمک شایانی در تحقق این امر می‌نماید.

در پایان امید است با عنایت الهی و تلاش تمامی دانشگاهیان محترم، دانشگاه‌ها بتوانند نقش خود را در تحقق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ کشور و تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی به خوبی ایفا نمایند.

انجام پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی و استفاده از ظرفیت‌های موجود در مراکز پژوهشی در زمینه اقتصاد مقاومتی، می‌تواند راهکارهایی اجرایی جهت تحقق اقتصاد مقاومتی در کشور ارائه نماید.

منابع:

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت (۱۳۹۱).
۲. ترابزاده، سجادیه، سمیعی‌نسب (۱۳۹۱)؛ بررسی ابعاد و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۳۲.
۳. امیرحسینی، خسرو (۱۳۹۲)؛ اقتصاد مقاومتی، ماهنامه اقتصاد و بیمه، شماره ۳۹.
۴. غلامی (۱۳۹۱)؛ دانشگاه‌ها چگونه در اقتصاد مقاومتی ایفای نقش می‌کنند، روزنامه ایران، شماره ۵۲۰۲.
۵. سرفرازی (۱۳۹۲)؛ دانشگاه‌ها پیشاهنگان اقتصاد مقاومتی، قدس آنلاین.
۶. تیرگر، سلطان‌پور، جهانیان، عموزاده (۱۳۹۲)؛ اقتصاد مقاومتی در میان اساتید دانشگاه، ماهنامه معارف، شماره ۱۰۰.

